

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Қазақстан Республикасы Конституциясы күніне арналған
«КОНСТИТУЦИЯ: ҚҰҚЫҚ ҮСТЕМДІЛІГІНІҢ, АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ МЕН
ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ІСКЕ АСЫРУ»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
29 тамыз 2018 жыл, Астана қ.

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
«КОНСТИТУЦИЯ: ВОПЛОЩЕНИЕ ЦЕННОСТЕЙ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА,
ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА»
посвященная Дню Конституции Республики Казахстан
29 августа 2018 года, г. Астана

MATERIALS
International scientific-practical conference
«THE CONSTITUTION: THE EMBODIMENT OF THE VALUES OF THE RULE
OF LAW, CIVIL SOCIETY, AND THE MODERN STATE»
Devoted to Constitution Day of the Republic of Kazakhstan
August 29, 2018, Astana

**ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67. 4000.1
К18**

Редакциялық алқа:

**Амандықова С.К., Өмірзақов П.К., Хайрмуханмедов Н.И., Тлепина Ш.В.,
Мукашева А.А., Сембекова Б.Р., Жуманова М.Х.**

Қазақстан Республикасының Конституциясы күніне арналған «Конституция және қоғам мен мемлекеттің жаңғыруы» атты халықаралық ғылыми практикалық конференция материалдарының жинағы (29 тамыз 2018 жыл). Жалпы редакциясын басқарғандар: И.И. Рогов, А.О. Шәкіров, Е.Б.Сыздықов. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018. – 394 б.

ISBN 978-9965-31-953-2

Қазақстан Республикасының Конституциясы күніне арналған «Конституция және қоғам мен мемлекеттің жаңғыруы» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы қоғамды және мемлекетті жаңғыртудың теориялық және құқықтық аспектілері, азаматтық және қылмыстық-процессуалдық заңнаманы реформалау, сондай-ақ халықаралық стандарттарды енгізу, Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасындағы құқықтар туралы ғылыми мақалаларды қамтиды. Жинақ заңгер-мамандарға және кең қауымға арналған. Барлық материалдар авторлардың баяндауында жарияланды.

В Сборник материалов международной научно-практической конференции «Конституция и модернизация общества и государства», посвященной Дню Конституции Республики Казахстан, включены научные статьи по вопросам теоретико-правовых аспектов модернизации общества и государства, реформирования гражданского и уголовно-процессуального законодательства, а также имплементации норм международного права в действующее право РК. Сборник рассчитан на специалистов-юристов и широкий круг общественности. Все материалы опубликованы в изложении авторов.

The collected materials of international scientific-practical conference: «Constitution-the basis of dynamic and stable development of the society and the state», devoted to the Day of Constitution of Republic Kazakhstan the greetings and reports of leadership of state bodies of Kazakhstan, bodies of the constitutional control, ombudsmen, judges of the constitutional courts and correspondent bodies of the number of foreign countries, eminent home and foreign scientists –lawyers are included. The collected materials are designed for experts –lawyers and broad sections of the public. All the materials are published in the exposition of the authors.

**ISBN 978-9965-31-953-2
ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67.400.1**

©ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2018

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Marco Gregg	A Euro model for the tobin tax: the (tossible) impac to the new tax on the European Financial Market (and on the non eu investors)	9
Онгарбаев Е.А.	Об изменениях и дополнениях в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам религиозной деятельности и религиозных объединений	13
Гхабисимова Л.А.	О некоторых аспектах понимания конституционной ответственности в решениях конституционного суда Российской Федерации	17
Кванина В.В.	Конституционно-правовые основы отраслевых принципов предпринимательского права России и Казахстана	20
Букалерова Л.А. Остроушко А.В.	К вопросу о коррупции в системе образования в России	23

СЕКЦИЯ 1

ВОПЛОЩЕНИЕ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ЦЕННОСТЯХ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА

Амандыкова С.К. Есентемирова А.М. Аничкин Е.С.	Некоторые проблемы и перспективы высшего образования в Казахстане	27
Абдрасулов Е.Б.	Конституционное право Российской Федерации и стран Центральной Азии: факторы общности	36
Нурпеисов Е.К.	Судебная власть и ее роль в обеспечении конституционной законности.	40
Капсалямова С.С. Абуов А.А.	Конституция и развитие гражданского общества в Казахстане	43
Амандыкова С.К. Калмаганбетова Д.Б.	Некоторые вопросы повышения правовой культуры государственных служащих Республики Казахстан	47
Кусаинова Л.И. Айтбай Ж. А.	Правовые основы положения политических партий в Республике Казахстан	51
Громова Е.А.	Правовое регулирование защиты прав потребителей финансовых услуг в Казахстан	54
Ибрагимов.Ж.И.	Государственно-частное партнерство в условиях цифровой реальности: сравнительно-правовой анализ законодательства России и Казахстана	60
Кусаинова Л.И. Смагулова А.С.	Конституция құқық үстемдігінің кепілі	63
Сарсенова С.Н.	Вопросы возрождения обычных правовых норм в современной системе гражданского права	68
Гезердава С.И.	Актуальные вопросы институциональных реформ области высшего образования Казахстана	72
	Конституционное измерение характеристик гражданского общества (сравнительно-правовой анализ)	76

Иванова Ж.Б.	Конституционно-правовая охрана объектов культурного наследия как воплощение традиционных духовно-нравственных ценностей народа	82
Спиридонова А.В.	Конституционный принцип свободы предпринимательской деятельности и его ограничение антимонопольным законодательством	84
Калмаганбетова Д.Б.	Правовое регулирование участия политических партий в выборном процессе Республики Казахстан	87
Хайрмуханмедов Н.И.	Егемендік ұғымының теориялық-құқықтық негіздері	90
Смағұлова А.С. Кусайнова Л.И. Смағұлов А.А. Османова Д.Б. Абдикаликов К.Б. Әлмұхамбетов Ж.Н.	Дәстүрлі құқықтағы ар-намысты қорғаудың өзіне тән ерекшеліктері	94
Жамбаев Е.С. Сапарбекова Б. Е.	Оценка современной системы высшего образования Республики Казахстан	98
Ибрагимов Ж.И. Бұлақбаев М.Б. Сәулен Нұржан	Казакстан Республикасындағы кәсіптік одақтар қызметінің конституциялық-құқықтық жағдайы	102
Жамбаев Е.С. Сапарбекова Б. Е.	Қоғамдық келісім және саяси тұрақтылық – конституциялық құндылықтың мазмұны және оны қамтамасыз ету құралдары.	105
Ибрагимов Ж.И. Бұлақбаев М.Б. Сәулен Нұржан	Есеп беруші мемлекетті қалыптастырудағы мемлекеттік қызметшілердің құқықтық санасының ролі ролі	108
Хайрмуханмедов Н.И.	Қазақстан Республикасында жоғарғы білім беру барысындағы өзекті мәселелер	114
Алимпиева Т.Г.	Еуропалық жоғары оқу орнынан кейінгі білім және ғылыми зерттеулер кеңістігінің ерекшелігі	116
Капсалямова С.С. Зейдин К.Б. Женисов С.К. Мысыр Олжас Сеилханов Ж.Д.	Конституционные основы общественного согласия и политической стабильности Республики Казахстан	123
Мырзатаев Н.Д.	Омбудсмен институтының конституциялық-құқықтық негіздері	125
Weisbekova G.K.	Ата заңымыз тарихи-мәдени мұра нысандарын қорғау, сақтау және пайдаланудағы негізгі қайнар көзі ретінде	129
Нурутдинова А.Ж.	Экономикалық контрабанда: қоғамдық қауіптілігі және жауаптылық мәселелері	131
Kussainov A.A.	Цифрлы технологияларды енгізу процесіндегі жоғары білім беру жүйесін жетілдірудің кейбір мәселелері	134
Наурызбаев Е.А. Глеубердина У.Т. Женисов С.К. Мысыр Олжас Смағұлова А.С. Кусайнова Л.И. Роза Өміртай	The concretization of legal norms in court holding (theory and practice)	136
	Проблемы совершенствования правовой охраны окружающей среды на военных и оборонных объектах Республики Казахстан	138
	Bologna process as a basis of transformation of higher education institutions in non-commercial joint stock companies (experience of the baltic states)	141
	Мемлекеттік басқару жүйесіндегі конституцияның маңыздылығы	144
	Конституциялық реформалар аясындағы мемлекеттік билік тармақтарының өкілеттіктері	148
	Договор личного найма в обычном праве	150
	Конституция – елдігіміздің айнасы	153

Бердыбаев Е.М.	Қоғамдағы құқықтық сананың қалыптасу бағыттары.	155
Махов А.Р	К вопросу о совершенствовании конституционной ответственности глав субъектов зарубежных федераций	157
Саулен Нуржан	Местные исполнительные органы власти Казахстана: организация, деятельность и полномочия	164
Бабаян Р.А.	Информационная безопасность как неотъемлемая часть системы национальной безопасности Российской Федерации на современном этапе	168
Мырзатаева Р.Д.	Бастауыш сынып оқушыларының тілдік сауаттылығы: әдістемедегі инновациялар	171
Ораз Рсай	Қазақстандағы әйел құқықтарының құқықтық теориялық аспектілері	174
Рябова Т. В	Правовые позиции органа судебного конституционного контроля Республики Армения	177
Нугыманов Е.	Конституция қоғамдық тұрақтылықты сақтау мен нығайтуының кепілі	179
Сапарбекова Б.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресудің әлімдік тәжірибесі	181
Мырзатаев Н.Д.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың шетелдік тәжірибесі	187
Гастаев Н.Б.	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың шетелдік тәжірибесі	187
Цой К.Р.	Анализ законодательства в сфере образования для детей с особыми образовательными потребностями	189
Макоев Т.В.	Конституционные основы многопартийности в современной России	194
Садуақасов А.А	Мемлекеттік билік бөлінісінің принциптері және қр-ның конституциясына бектілуі	197
Зейнелгаби Адиль Омарова Э.Б.	Правовое регулирование вопросов социального обеспечения в Республике Казахстан	199

СЕКЦИЯ 2

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЧЕТВЕРТОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Өмірзақов П.Қ	Корпоративтік құқықтың дамуының конституциялық негіздері	203
Абдирайымова А. докторант	К вопросу о государственном регулировании продовольственной безопасности в Республике Казахстан	205
Бексултанова Р.Т., Калтаева А.Т.	Доступ к правосудию как принцип правового государства	209
Жаркенова С.Б.	Некоторые актуальные вопросы совершенствования трудового законодательства Республики Казахстан	212
Жусипова Б.А., Омарова Э.Б.	Еуразиялық Экономикалық Одақ мүше елдердің жер қатынастары субъектілерінің құқықтық жағдайы	218
Нурғалиева Е.Н.	Правовая защита социально-уязвимых слоев населения	221
Нурмагамбетов А.М.	Некоторые вопросы становления конституционализма в Республике Казахстан	225
Нурмагамбетов А.М.	О некоторых новеллах современного трудового законодательства Республики Казахстан	228
Нурмагамбетов А.М.	О предмете международного трудового права	231
Нурмагамбетов А.А.	Добросовестность, разумность и справедливость	235

докторант Омарова Э.Б., Бердиярова Ж.С. Омарова Э.Б., Жусипова Б.А. Палымбетов Н.Ш. докторант Хасенов М.Х.	как оценочные понятия гражданского права Охрана труда по действующему трудовому законодательству Конституционно правовые основы Жұмыспен қамтудың типтік емес нысандарының заңды мәні Влияние новых технологий на развитие гражданского права: вызовы XXI века	239 242 246
Марат Н.М.	Қазақстан Республикасында концессиялық қатынастардың құқықтық реттелуі	252
Карибаева А.К.	Основные направления определения гражданско-правовой ответственности за коррупционные правонарушения в Республике Казахстан	258
Кожаметова С.Г.	Особенности правового статуса различных видов субъектов предпринимательства	262
Сақтағанова И.С., Аябековам.Н.	Мүмкіндігі шектеулі адамдардың қол жетімді ортадағы құқықтары: тәжірибелері, мәселелер және оны шешу жолдары	266
Абдраимов Е. Палымбетова М.	Апелляциялық сатыдағы соттың өкілеттігі Жерге меншік иелері мен жер пайдаланушылардың құқығын шектеудің құқықтық мәселелері	275 277
Сактаганова А.	Қазақстан Республикасының халықты әлеуметтік қорғау саясаты	280
Тоғжанова Ж.	Ювеналды әділет – кәмелетке толмағандар құқықтарын қорғау кепілі	283
Жүмекен Н.	Қазақстан Республикасындағы инвестициялық саясатты жүзеге асыру және қр заңнамасына сәйкес реттеу	285
Сактаганова А.	Медициналық сақтандыруды дамытудың шетелдік тәжірибесі - азаматтардың мүдделерін қорғаудың нысаны	288
Абдраимов Е. Сактаганова А.	Сот билігінің конституциялық негіздері Қазақстандағы арбитраж (аралық) соттың қалыптасуы және дамуы	291 294
Сақтағанова И.С., Аябекова М.Н. Темиржанова А., Жолимова А., Болатбекова И. Қожахметова Д.С.	Мүгедектердің құқықтарын қорғаудың халықаралық- құқықтық негіздері Правовой механизм защиты прав человека (на примере построения финансовых пирамид)	298 305
Сақтағанова И.С., Жанжігітова Ж.А. Марленқызы А.	Совершенствование правовых механизмов ипотечного кредитования в Республике Казахстан Жаңа заманғы экономикалық қоғамдағы отбасылық бизнесті дамытудың кейбір мәселелері Атқарушылық іс жүргізу құқықтық институтының дамуы және келешегі	308 314 318
Айбасов А. Аманғалиева А.	Сақтандырудың даму тарихы Шет мемлекеттердегі баламалы немесе аналогиялық құқықтық институттар	325 331
Калтаева А.Т.	Конституция-қоғам мен мемлекет дамуының динамикалық және тұрақты негізі	338

СЕКЦИЯ 3 ВОПЛОЩЕНИЕ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКЕ

РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ахпанов А.Н., Келигова Х.Ю.	Ошибки в свидетельских показаниях	341
Ахпанов А.Н., Турсын А.М.	Вопросы обеспечения электронного перевода В современном уголовном процессе	345
Скаков А.Б.	Обеспечение прав испытуемых в условиях пробации	349
Сембекова Б.Р.	Антикриминальная безопасность личности в системе противодействия терроризму и экстремизму	355
Канаев А. С Амиргалиев А.А.	О некоторых вопросах контрразведывательной деятельности в Республике Казахстан	358
Дук Ю.И.	Соблюдение принципов верховенства права в борьбе с региональной преступностью.	362
Кабакова О.В.	Конституционные обязанности молодежи Российской Федерации как воплощение верховенства права в условиях построения гражданского общества	364
Баймолдина С. М.	Уголовная ответственность за преступления, совершаемые в информационных системах в Республике Казахстан	369
Муратханова М.Б., Мұқаметқазинов А.С.	Халықаралық деңгейде және шетелдерде	372
Ашимова Э. А.	Жасөспірімдерді өзін - өзі өлтіруге дейін жеткізуге итермелейтін себептер	376
Ашимова Э. А., Абулкаирова А. М. Даурембеков Е.К.	Пайдакүнемдік қылмыстарының алдын алу шаралары	382
	Правовые аспекты избрания меры пресечения в виде содержания под стражей в отношении женщин подозреваемых и обвиняемых в акте терроризма	385
Балгынтаев А.О., Енсебаева А.Р. Досанов М.У.	Вопросы социального обеспечения судей	389
	О вопросах совершенствования Казахстанского уголовного законодательства по борьбе с мошенничеством	391
Салпеков А. С.	Правовые гарантии и проблемы обеспечения независимости судей в Республике Казахстан	394
Сеилханов Ж.Д.	Экономикалық контрабанда: қоғамдық қауіптілігі және жауаптылық мәселелері	398
Тулепенов Ж. К. Кубенова Ш.А.	Қылмыстық жауаптылықтан босатудың кейбір негіздері	400
	Уголовная ответственность за вовлечение совершеннолетних в совершение уголовных правонарушений в Республике Казахстан	404
Бегеев Т. Б.	Особенности проявления экстремизма и терроризма в обществе	407
Аширбекова К. Б. Дуисова А.М.	Систематизация судебного приговора	411
	Права и свободы человека в Казахстане, как система ценностей правового государства	413
Кулбаева М. М.	Понятие и эффективность уголовно-правового воздействия на врачебную ошибку	418

СЕКЦИЯ 4

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Сарсембаев М.А.	Казахстанские и международные суды в решении международно-правовых проблем (на примере проблем международного транспорта и транзита)	422
------------------------	--	-----

Тлепина Ш.В.	Периодизация истории международного права	425
Акпарова Р. Н.	Международные стандарты и законодательство Республики Казахстан о правовом значении актов органов уголовного преследования и судов иностранных государств	431
Алпысбаева Ю. А.	Актуальные проблемы обеспечения свободы передвижения товаров в рамках евразийского экономического союза	441
Алшинбаев И. Ф.	Международно-правовое регулирование биологической безопасности на космических объектах	443
Есенбаева Г. С.	Международно-правовые проблемы режима контроля за ракетными технологиями	446
Жаксыгельдинов Л. Д.	Определение правосубъектности транснациональных корпораций в теории международного права	449
Жунусбекова А. Ж.	Халықаралық құқықтағы халықаралық шарттардың маңыздылығы	452
Искакова Ж. Т.	Еаэс и вто: взаимодействие двух правопорядков	456
Кабакова О.В	Конституционные обязанности молодежи Российской Федерации как воплощение верховенства права в условиях построения гражданского общества	458
Қаражан Б. С.	Международно-правовое сотрудничество стран центральной азии в условиях региональной интеграции	463
Костяная Ю. С.	Конституционное право человека и гражданина на информацию в Республике Казахстан.	466
Сатова А. С	Энергетическое сотрудничество в рамках еаэс как инструмент глобализации.	468
Сарсембаев М.А.	Проблемы транзита В Казахстанском законодательстве и международном праве	470
Сейдеш Б. Б.	Конституция – мемлекеттің тұрақтылығы мен ұлттық құндылықтарды сақтау кепілі ретінде	475
Сулейманова И. И.	Халықаралық құқық принциптері мен нормаларына сәйкес қылмыстық заңнаманы дамыту жолдары	483
Панов С.К.	Универсальный периодический обзор как уникальный механизм универсальной правозащитной системы	485
Хамидулина М. Б.	Вопросы международно-правовой защиты авторских и смежных прав	487
Шналина А. А.	Техническое регулирование как механизм защиты потребителей. Безопасность игрушек.	491
Sartayev A.K.	“Kazakhstan in the age of independence (some problems of international treaties realization)”	493

Таким образом, поступательное продвижение системы высшего образования Казахстана определяется и регулируется государственными программами, определяющими цели и задачи развития системы высшей школы. Государственной программой развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы в числе основной цели определено достижение высокого уровня качества высшего образования, удовлетворяющего нужды рынка труда, задач индустриально-инновационного становления страны, личности и соответствующего лучшим мировым практикам в сфере образования.

Список использованных источников:

- 1 Коленко Н.А. Управление качеством высшего образования. Магистерская работа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knowledge.allbest.ru/management/3c0b65625a3bc68b4d43b88521216c27_1.html
- 2 Ауцен В.М. Институциональная экономика: институт образования. - Алматы: Институт развития Казахстана, 2007. - 173с.
- 3 Закон РК «Об образовании» от 27.07.2007 года. № 319-III
- 4 «Концепция развития образования Республики Казахстан до 2015года». Одобрено Правительством РК от 24 февраля 2004 г. - Астана, 2004.
- 5 Нуртазина Р. Послевузовское профессиональное образование в условиях глобализации. // Саясат. - 2014. -№3. -с.70
- 6 stat.gov.kz/
- 7 <http://www.edu.gov.kz/ru/>

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КӘСІПТІК ОДАҚТАР ҚЫЗМЕТІНІҢ
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ**

Әлмұхамбетов Ж.Н.

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ мемлекет және құқық теориясы мен тарихы, конституциялық құқық кафедрасының аға оқытушысы, з.ғ.к.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында орын алып жатқан күрделі әлеуметтік-экономикалық өзгерістер еліміздің жақын болашақта әлемнің дамыған мемлекеттерінің қатарынан табылуын көздейді. Бірінші мақсат, әрине, Қазақстан экономикасының әлемдік деңгейде бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету. Экономикалық даму барлық басқа салалардың көтерілуінің іргетасы болып табылатыны да мәлім: саяси, әлеуметтік, мәдени және құқықтық даму экономиканың хал-ахуалына тәуелді.

Дегенімен, экономиканы дамытатын жеке тұлғалар, жұмыскерлер, басқарушылар, тұтас алғанда қоғам. Әрине, бұл тұрғыда мемлекеттің рөлі ерекше. Мемлекет экономиканың өркендеуін бағыт-бағдарлық, құқықтық, саяси, қаржылық жағынан қамтамасыз етуге тырысуда. Бірақ, барлық өзгерістерді жүзеге асыратын адамдар, яғни біздің халықтың өкілдері, біз. Бұл тұрғыда адами капиталдың маңыздылығы арта түсуде. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев әрдайым осы мәселеге көңіл бөлуді талап етеді [2].

Кәсіптік одақтар өз құзыреттері шегінде, заманауи тілмен айтқанда, осы адами капиталдың өсіп-өркендеуіне ықпал тигізуге тиіс ұйымдар болып табылады. Әрине, тарихи тұрғыдан қарағанда кәсіптік одақтардың өмірге келуінің басты мақсаты – жұмыскерлердің әлеуметтік құқықтары мен мүдделерін қорғау болатын. Қазіргі таңда бұл мақсат өз өміршендігін жоғалтқан емес. Бұнымен қатар, әлеуметтік-құқықтық тұрғыдан қорғалған жұмыскерлер ғана жаһандану кезеңінде маңыздылығы ерекше сипатқа ие болып жатқан адами капиталдың өсуіне негіз бола алады.

Кәсіптік одақтар қызметінің пайда болу және даму тарихы бірнеше ғасырларды қамтиды. Қазіргі заманғы кәсіптік одақтардың алғашқы іргетасы ортағасырлық Еуропада өмірге келген және түрлі кәсіптердің мамандарымен ұйымдастырылған цехтармен қаланды десек болады. Қоғамдық-экономикалық жүйенің күрделенуімен қатар бірте-бірте дами келген цехтық қозғалыс буржуазиялық қоғамдық қатынастар орын алған еуропалық елдер мен АҚШ-та кәсіптік одақтарға айналды.

XIX ғасырдың екінші жартысында Еуропада кәсіптік одақтардың қызметі заңдастырылып, конституциялық деңгейде таныла бастады. Оған дейін кәсіптік одақтардың

қызметі де-факто орын алып, де-юре оларға тыйым салынып, шектеулер қойылып келген. Кәсіптік одақтардың қызметін құқықтық реттеу бүгінгі таңда барлық елдерде орын алған құбылыс.

Кәсіптік одақтардың қызметін, жалпы құқықтық реттеумен қатар, ел Конституциясында көрсету де кеңінен тараған. Бұның себебін зерттеушілер экономикалық салада туындайтын қақтығыстар мен даулардың объективтік сипатқа ие «әлеуметтік керікұбылыс» болып табылуымен байланыстырады. Ондай шиеленістердің болуы елдің экономикасы мен саясатына кері әсерін тигізеді, сондықтан көптеген қазіргі заманғы Конституциялар әлеуметтік дауларға қатысты нормаларды енгізген. Әлеуметтік дауды құқықтық тұрғыдан реттеу керек [3].

Қазақстанда кәсіптік одақтардың қызметі және оны заң тұрғысынан реттеу кеңестік уақыттан бері орын алып келеді. Баршаға мәлім, социалистік Қазақстан дәуірінде жұмысшылардың басым бөлігі кәсіптік одақтардың мүшесі болып табылды, себебі мұндай ұйымның мүшесі болып табылмаудың өзі билік тарапынан қолдау таппады. Дегенімен, Кеңес Одағында кәсіптік одақтарға ерекше маңыз берілді. Кәсіптік одақтар саяси ұйымдар болып табылды, олар билік органдарына сайланатын кандидаттарды ұсынып отырды. Саяси-құқықтық теорияда кәсіптік одақтар саяси партиялармен және мемлекетпен қатар саяси ұйымдарға жатқызылады. Бұл тұрғыдан алғанда кеңес уақытындағы кәсіптік одақтар аталған теориядан алыс кеткен жоқ. Әрине, кеңестік қоғам мен мемлекетте барлық құбылыстар коммунистік партияның жетекшілігімен жүргізіліп отырды. Осыған орай кәсіптік одақтардың дербестігі болған жоқ десе болады. Дегенімен, кәсіптік одақтардың қызметі кең сипатқа ие болып, алпауыт мемлекет болып табылған КСРО-ның тұтас аумағын қамтыды. Және, ең бастысы, кәсіптік одақтардың мүшелері болып табылған қарапайым жұмысшылар, азаматтар өздерін әлеуметтік-құқықтық тұрғыдан қорғалған түрде сезінді.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында кәсіптік одақтардың қызметі ел Конституциясының 23-бабында бекітілген бірлесу құқығына негізделеді. Бұнымен қатар, Қазақстан Республикасы Конституциясының 24-бабына сәйкес «ереуіл жасау құқығын қоса алғанда, заңмен белгіленген тәсілдерді қолдана отырып, жеке және ұжымдық еңбек дауларын шешу құқығы мойындалады».

Қазақстан Республикасының Конституциясы 5-бабының 4-тармағына сәйкес кәсіби одақтар саяси партиялармен бір қатарға қойылған және оларды шетелден қаржыландыруға, шетелдік кәсіптік одақтардың Қазақстанда қызметіне жол берілмейді. Аталған конституциялық нормалар кәсіптік одақтардың шынымен де ерекше орынға ие екендерін және олардың қызметінің саяси маңыздылығын айқындайды.

Дегенімен, Қазақстан Республикасының «Кәсіптік одақтар туралы» қолданыстағы заңының 6-бабына сәйкес кәсіптік одақтар «өздерінің жарғылық мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес шетелдік кәсіптік одақтар мен басқа да ұйымдармен ынтымақтастық құруға құқылы»[4]. Аталмыш заң нормасы кәсіптік одақтардың шетелден қаржы алуынан басқа өзара қарым-қатынастар құруына шектеу қойылмауын анықтайды. Қаржыландыру мәселесіне келетін болсақ, шетелден ақшалай қаражат алуға тыйым салу – кәсіптік одақтардың саяси ұйымдар қатарына жатқызылуынан туындайды. Сол себептен олардың қызметінің ұлттық қауіпсіздік мәселесіне де қатысы бар екенін де білдіреді. Сондықтан, шетелдік әріптестерімен және басқа да ұйымдармен қазақстандық кәсіподақтар жұмыс істей алады, бірақ олардан қаражат алуға болмайды.

Қазақстандық кәсіподақтардың қызметін құқықтық тұрғыдан реттейтін тағы бір маңызды нормативтік акт – Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі. Негізінде, саяси мәселелерді былай қойғанда, кәсіподақтардың негізгі міндеті жұмыскерлердің әлеуметтік-еңбектік қатынастардан туындайтын құқықтары мен мүдделерін қорғау болып келетінін жоғарыда атап кеткенбіз. Сондықтан, еңбек заңнамасы кәсіптік одақтардың қызметін реттейтін арнайы заңнан маңызы артық болмаса, кем түспейтін құқықтық қайнар көз болып табылады.

Қазақстанда еңбек заңнамасы соңғы жылдары көп өзгеріске ұшыраған салалар қатарына жатады. Бұл үдерістің толық себептерін анықтау біздің кішірек жұмысымыздың мақсатына кірмейді. Біз тек қазіргі қолданыстағы еңбек заңнамасының кәсіптік одақтардың қызметіне қатысты нормаларын бұған дейін қызмет етіп келген Еңбек кодексінің нормаларымен салыстырып көрелік.

Қолданыстағы Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі 2015 жылғы 23 қарашада қабылданған болатын. Оған дейін 2007 жылы қабылданған Еңбек кодексі жұмыс істеп келді. 2015 жылғы Еңбек кодексінің басты мақсаты ретінде барлық тараптардың көңілінен шығатын әлеуметтік әріптестікті орнату көрсетілген. Әлеуметтік әріптестіктің негізгі тараптары ретінде 2015 жылғы Еңбек кодексінің 1-бабы 1-тармағының 7) тармақшасында аталғандай, жұмыскерлер (жұмыскерлердің өкілдері), жұмыс берушілер (жұмыс берушілердің өкілдері) және мемлекеттік органдар келтірілген. Аталмыш әлеуметтік әріптестік түсінігі мен тараптары күшін жойған 2007 жылғы Еңбек кодексінде де болған.

Қолданыстағы 2015 жылғы Еңбек кодексінің сол 1-бабы 1-тармағының 9) тармақшасында «бейбәсекелестік туралы талап» деп аталған заңнамалық новелла бар – «жұмыс берушіге нұқсан келтіруі ықтимал әрекеттерді жүзеге асыруға жұмыскердің құқығын шектейтін, бейбәсекелестік туралы шарттың талаптары» [5]. Сол кодекстің 29-бабында бейбәсекелестік туралы шарттың ұғымы берілген. Аталған бапқа сәйкес, «тараптардың келісімі бойынша жұмыс беруші мен жұмыскер арасында бейбәсекелестік туралы шарт жасалуы мүмкін, онда жұмыс берушіге нұқсан келтірілуі ықтимал әрекеттерді жүзеге асырмау туралы жұмыскердің міндеттемесі көзделеді...» [5]. Бір жағынан қарағанда, аталған нормалардың кәсіптік одақтың қызметіне не қатысы бар деген сауал туындауы ықтимал. Дегенімен, біз бұл мәселеге, яғни бейбәсекелестік туралы талап пен шартқа сәл кейінірек қайтып келеміз.

Қолданыстағы 2015 жылғы Еңбек кодексінің 12-бабы «Жұмыс берушінің актілерін шығару кезінде жұмыскерлер өкілдерінің пікірін ескеру тәртібі» деп аталады. Бұл жерде заң шығарушы жұмыскерлердің құқық-мүддесіне қатысы болуы мүмкін жұмыс беруші шығаратын актілерді мензеп отырғаны түсінікті. Ал жұмыскерлердің өкілдері болып, ең алдыменен, кәсіптік одақ шығатыны да мәлім. 2007 жылы қабылданған Еңбек кодексінде бұл бап «Жұмыс берушінің актілерін шығару кезінде қызметкерлер өкілдерінің пікірін ескеру немесе олармен келісу тәртібі» деп аталған болатын. Яғни, аталмыш норма кеңірек сипатқа ие болатын, қалай болғанда да, қызметкерлер (жұмыскерлер) өкілдерінің пікірін толық ескеру мүмкін болмаған жағдайдың өзінде де олармен келісу қажет екендігі көзделген.

Бұнымен қатар, мәселе тек баптың атауында ғана емес. 2007 жылғы Еңбек кодексінің аталмыш 12-бабында келіссөздер еш нәтиже бермеген жағдайда, қызметкерлер өкілдері «ұжымдық еңбек дауы рәсімін бастауға құқылы» деген мүмкіндік болған [6]. 2015 жылғы Еңбек кодексінің 12-бабында мұндай норма жоқ. Жұмыскерлер өкілдерінің пікірі ескерілместен жұмыс берушінің актісі қабылданса және ол актіде жұмыскерлердің Еңбек кодексінде, еңбек, ұжымдық шарттарда, келісімдерде көзделген құқықтары мен кепілдіктерін бұзатын не нашарлататын ережелер қамтылған жағдайда, «оған еңбек инспекциясы жөніндегі жергілікті органға не сотқа шағым жасауға болады» [5]. Яғни, заң шығарушы кәсіптік одақтардың негізгі құқықтық мүмкіндіктерінің бірі болып табылатын және елдің Ата заңының өзінде аталып кеткен ұжымдық еңбек дауын өткізуге шектеу қойып отыр деген тұжырым жасауға болады.

Енді жоғарыда аталып кеткен «бейбәсекелестік» туралы шарт пен талап жөніндегі заңнамалық новеллалар да осы жұмыскерлер мен олардың өкілдерінің, яғни кәсіптік одақтардың ұжымдық еңбек дауларын жүргізбеуіне тосқауыл болып тұрған әсер қалдырады.

Бұның себебін аңғару қиын емес сияқты. Заң шығарушы ірі еңбек ұжымдарда жұмыскерлер мен олардың заңды өкілдерінің тарапынан орын алуы мүмкін ұжымдық еңбек дауларын, олардың ереуілге шығу мүмкіндіктерін заңнамалық шектеулермен кесіп отыр. Сонда ел Конституциясында бекітілген конституциялық еркіндіктердің бірі, яғни ереуілге шығу құқығы заңнамалық тұрғыдан шектетіліп, жүзеге асу мүмкіндігінен айырылып отыр.

Мұндай жағдайда Конституцияның тікелей әрекет ететін күші бар екенін білеміз. Бірақ, қазақстандық құқық қолдану және сот тәжірибесінде Конституцияның нормаларына тікелей сілтеме жасап шешім шығару жоқтың қасы екенін ескерсек, ереуілге шығу құқы тек декларативтік нормаға айналғанын аңғармау мүмкін емес.

Шыныменен, 1990 жылдары шахтерлер тарапынан орын алған ереуілдерден басқа соңғы жылдары орын алған және заңдық тұрғыда шешімін тапқан ұжымдық еңбек дауларын көргеніміз бар ма? Неліктен билік органдары кәсіптік одақтардың, жұмыскерлердің құқықтарын шектейді? Әлеуметтік-экономикалық талаптардың саяси дауға айналып кетуінен сескенеді ме? Ондай қауіп әрине болады. Дегенімен, ұлттық қауіпсіздік, қоғамдық тәртіп, саяси тұрақтылықтың бұзылмауын көздей отырып, негізгі демократиялық құқықтар мен мүмкіндіктерге шектеу қойған дұрыс емес деп ойлаймыз. Қазақстан Республикасы өзінің Ата заңында демократиялық мемлекет деп жарияланған. Демократиялық дамудан ауытқушылық орын алған жағдайда экономикалық және саяси тұрғыдан алға басу екіталай жағдай.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды.
2. Назарбаев Н.Ә. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 кадам. – Астана, 10 шілде 2012 жыл.
3. Костина Н.И. Государство и профсоюзы в зарубежных странах / https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=1092
4. Кәсіптік одақтар туралы. Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 27 маусымдағы № 211-V ҚРЗ.
5. Қазақстан Республикасының Еңбек Кодексі, 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V ҚРЗ.
6. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 15 мамырдағы N 251 Кодексі. Күші жойылды.

ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМ ЖӘНЕ САЯСИ ТҰРАҚТЫЛЫҚ – КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҢ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ОНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ҚҰРАЛДАРЫ.

з.ғ.к. Жамбаев Е.С., Сапарбекова Б. Е.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

«Республика қызметінің түбегейлі принциптері: қоғамдық татулық пен саяси тұрақтылық» ҚР Конституциясы 1-бап.

Еліміз тәуелсіздігін жаңғыртқаннан кейін мемлекеттілігін қалыптастыру жолында, егемендігін нығайтуда қоғамдық келісім мен саяси тұрақтылықты берік орнатуға ұмтылуда. Бұл өз тұрғысында қоғам арасында демократияның кең өріс алуына, құқықтық сана мен мәдениеттің, мінез-құлықтың дұрыс дамуына, жеке адам мен биліктің арасында өзара тұрақты байланыстың күшеюіне септігін тигізбек. Қоғамдық келісім халықтың бейбіт өмір сүруінің кепілі екенін тарихи оқиғалар көрсетті. Мысалы 1991-1995 жылдардағы экономикалық дағдарыс ұлтаралық қақтығыстардың қауіпін тудырды. Бұған басты себеп болған экономикалық құлдырау, қаржы дағдарысы, завод, өндіріс орындарының жабылуы, жаппай жұмыссыздықтың белең алуы еді. Оған қоса Ресей ақшасы құнсызданып, оның әсері тікелей біздің халықтың жағдайын одан әрі шиеленістіріп жіберді. Осы тұста Елбасы көрегенділік танытып, елді сабырлыққа шақырды, халықпен өзі кездесіп, экономиканы тұрақтандыру үшін ең алдымен ұлтаралық келісімнің қажет екенін айтты. Осыдан бастап елде айтулы өзгерістер орын алып халықтың тұрмыс жағдайы жақсара бастады. Мұндай жетістікке жетуімізге ең бірінші себеп қоғамдық келісімнің, ел ішіндегі татулықтың болуы, Елбасының халықты дұрыс жолға бағыттауы.

Жалпы, Н.Ә. Назарбаев қашанда елдің тұрақты дамуы үшін әр жолдауында басты назарға қоғамдық келісімнің болуын көздейді. Ал, теориялық тұрғыда қоғамдық келісім деген ұғымға қандай түсінік бере аламыз?!

Әйгілі француз философы, ағарту дәуірінің ойшылы Жан-Жак Руссо өзінің «Қоғамдық келісім туралы» атты еңбегінде «қоғамдық келісім – бұл саяси шешімдерді қабылдау процессіне әр жеке адамның қатысуы» деген анықтама берген. Сайып келгенде, біздің елде